

Inledning 1-2010

Anders Frenander

NKT har i flera inledningar de senaste numren kommenterat den svenska kulturpolitiken. Det har inte varit utan skäl. Sedan den stora utredningen tillsattes 2007 har kulturpolitiken faktiskt nästan oavbrutet befunnit sig i rikspolitikens brännpunkt på ett sätt som varit mycket ovanligt. Inte sedan 1960-talets genomgripande kulturpolitiska debatter har intresset varit så stort, både bland politiker, kulturutövare och debattörer.

Det finns all anledning att i detta nummer än en gång säga något om skeendena i kulturpolitiken. I december i fjol tog Sveriges riksdag ett nytt beslut om hela politikens riktning, organisation och struktur. Det var tredje gången sedan det legendariska beslutet 1974. Det var givetvis ett historiskt beslut, detta första. Men redan detta tredje, skulle jag vilja påstå, är också historiskt. Orsaken är de omständigheter som omgärdar beslutet. Såväl 1974 som 1996 (det andra beslutet) ställde sig alla partier i riksdagen enhälligt bakom de förslag som regeringen presenterade. Inte minst intressant är det att notera att denna enighet gällde de övergripande ideologiskt och värdemässigt grundade målformuleringarna. 1974 kan man säga att det politiska och ideologiska stämningläget – tidsandan om man så vill – klart slog igenom och präglade hur innehållet i målen formulerades. Här fanns en radikal, nästan socialistisk, tendens. Den mest berömda punkten var den om att kulturpolitiken skulle ”motverka kommersialismens negativa verkningar”. Alla partier, från vänster till höger, slöt upp bakom denna ståndpunkt. Utan större protester, eller mer omfattande debatter vare sig i utskottet eller i riksdagens plenum, faktiskt. 1996 var det både annorlunda – och likadant. Det som då var annorlunda var att under ärendets beredning framkom ett antal oenigheter och delvis motstridande förslag. Det började i utredningen, som ville skriva om målen rätt ordentligt, vilket regeringen inte var särskilt trakterad av. Det fortsatte i kulturutskottet, med nya förslag som avvek från de gamla formuleringarna. Men politik är, bland en del annat, kompromissandets konst, så när riksdagen skulle gå till omröstning och fatta beslut, då hade utskottet medlat sig fram till ett förslag som alla partier kunde ställa sig bakom. Så det slutade likadant som 1974; i enighet. (Om någon till äventyrs vill läsa mer om denna historia får jag hänvisa till min bok *Kulturen som kulturpolitikens stora problem* från 2005.)

2009 är denna enighet – just historia. Denna gång tycks det inte ha förekommit någon medling eller något kompromissande i kulturutskottet. Förslaget till nya målformuleringar i regeringens proposition (2009/10:3 *Tid för kultur*) fördes utan ändringar till riksdagen för omröstning och beslut och resultatet blev att riksdagen delades. De fyra partierna i den borgerliga regeringsalliansen ställde sig bakom förslaget, medan de tre partierna i den rödgröna oppositionen röstade nej till förslaget. En nästan 40-årig enighet om de grundläggande idéerna och värderingarna bakom kulturpolitiken var därmed till ända.

Om det innebär att en fundamental klyfta i kulturpolitiken har öppnat sig är svårt att veta. En allmän bedömning av innebörden av de nya målformuleringarna är nog att de inte är så radikalt skilda från

de tidigare. En inte orättvis karaktäristik är att det i huvudsak rör sig om tyngdpunktsförskjutningar, snarare än ett helt nytt vägval. Kanske var det i stället formfrågor – att möjligheten till överenskommelse aldrig erbjöds – som öppnade klyftan? Eftersom oppositionen skyllde denna utveckling på regeringen är det inte överraskande att man från det hållet aviserat att man vill göra kulturpolitiken till en valfråga. I skrivande stund återstår cirka tre månader till valet och det finns alltså tid att höja temperaturen i debatten. Ännu har emellertid detta inte skett. Oppositionens ledande talesperson i kulturpolitiska frågor, socialdemokraten Leif Pagrotsky som var kulturminister i den förra regeringen, har annonserat att de rödgröna snart ska presentera en gemensam politik för kulturområdet. När det händer är det lättare att bedöma om kulturpolitiken blir central i valrörelsen och i september vet vi om man kanske rentav kan vinna ett val på kulturfrågorna. Det vore, åtminstone i mina ögon, i så fall något av en sensation!

En, kanske inte så sensationell, men mycket intressant följd av den konflikttrabbade svenska utredningen är den bok som den avhoppade utredningssekreteraren *David Karlsson* gav ut i våras. Karlsson lämnade utredningen i maj 2008 och ägnade sedan drygt ett år åt att skriva en mycket spännande och tankeväckande bok om svensk kulturpolitik; *En kulturutredning: pengar, konst och politik*, utgiven på Göteborgsförlaget Glänta.

Det som, åtminstone enligt min uppfattning, gör Karlssons bok så läsvärd är att han försöker ta ett helhetsgrepp på de utmaningar som kulturpolitiken står inför. Han är väl lämpad för den uppgiften. Karlsson har bred erfarenhet från flera olika positioner i det svenska kulturlivet. Han har varit tidskriftsredaktör (Ord&Bild), arbetat som kulturentreprenör (Kulturverkstan i Göteborg) och suttit i Kulturrådets beredningsgrupper samt att han i kulturutredningen koncentrerade sig på kulturekonomiska frågor. Därtill har han en akademisk, vetenskaplig förankring i idéhistoria. Allt detta syns i hans bok. Han rör sig med lätthet mellan olika områden, utan att för den skull alls tappa den analytiska skärpan eller det tankemässiga djupet. Boken är förvisso ingen vetenskaplig avhandling, utan kan väl karaktäriseras som ett vetenskapligt grundat debattinlägg i kulturpolitiken. Denna mellanposition gör hans tankar och idéer värdefulla för både politiker och forskare, menar jag. För att bara nämna ett exempel: i diskussionen om kulturindustrins roll i kulturpolitiken vrider och vänder Karlsson på argumenten. I England, hävdar han, har vänstern förordat ett proaktivt förhållningssätt från politiskt håll gentemot kulturindustrin; den bör så att säga kunna användas för positiva sociala mål. I Sverige, däremot, har kulturindustrin snarare setts som ett hot ("motverka kommersialismens negativa verkningar" är ju en legendarisk formulering i svensk kulturpolitik). Gräver man, som Karlsson gjort, i dessa resonemang så hittar man de idéhistoriska rötterna hos två tänkare som varit synnerligen tongivande i efterkrigstidens kulturstudier, såväl som i den kulturpolitiska forskningen; Theodor W Adorno och Raymond Williams. De "står där och har formulerat de grundläggande argumenten mer pregnant än de flesta av deras efterföljare. De utgör två motpolar i en fortgående diskussion om konstens roll i samhället", konstaterar han. Ingen dum läsning i hängmattan i sommar!

* * *

Som vi meddelat tidigare är 2010 året för *NKT:s* övergång till elektronisk publicering. Hur smidigt det än kan verka med Internet och den digitala världens blixtnabba informationsutbyte, är en sådan övergång ingen enkel sak. Den lösning vi slutligen fastnat för är en övergång till så kallad open access elektronisk publicering som sker i *två steg*. Det första tar vi genom att tidskriftens två utgåvor för 2010 kommer att finnas tillgängliga både i tryckt pappersformat *och* i elektroniskt/digitalt format. Emellertid kommer nätpubliceringen att ske med tre månaders fördröjning. En paperstidskrift

kommer exklusivt att distribueras till våra prenumeranter och andra med utbytesavtal och liknande. Tre månader efter att pappersformatet distribuerats publiceras hela numret – med identiskt innehåll – på det norska Universitetsforlagets stora tidskriftsdatas Idunn.no. Där kommer sedan *NKT* att finnas tillgänglig för alla som är intresserade. Det är alltså bara att logga in på Idunn.no och söka efter *Nordisk Kulturpolitisk Tidskrift*, så kommer senaste numret upp på skärmen. Det finns också möjlighet att från Idunn.no få gratis information till sin e-postadress när nya tidskriftsnummer publiceras. Vi är övertygade om att tidskriften därmed kommer att få en avsevärt ökad spridning. För årets årgång (2010) gäller alltså den dubbla publiceringsformen; först en tryckt pappersversion av varje nummer, sedan tre månader efter respektive utgåva släpps innehållet fritt på Idunn.no. Från och med nästa årgång, 2011, kommer tidskriften *enbart* att finnas fritt tillgänglig elektroniskt. Därmed upphör naturligtvis möjligheten att prenumerera på tidskriften.

I detta nummer

I vanlig ordning är innehållet relativt blandat. Numret inleds med en analys av vilka faktorer som bestämmer utlånen på svenska folkbibliotek. Artikeln är en bearbetad version av en rapport till Statens kulturråd i Sverige, skriven av *Knut Løyland* och *Vidar Ringstad*. Flera intressanta konklusioner dras i artikeln, bland annat konstateras att de svenska folkbibliotekens roll har förändrats ganska mycket under den korta period som undersökningen täcker; 1995-2007. Samtidigt som deras betydelse som en inkomstjämnande faktor i samhället (att låna böcker kan ge kunskaper som stärker ens möjligheter på arbetsmarknaden, enkelt uttryckt) kan man skymta utmaningar för bibliotekspolitiken i det att ungdomar i allt mindre utsträckning använder sig av folkbibliotekens resurser.

Vi publicerar också en artikel av ett slag, som kanske är alltför ovanligt i *NKT:s* spalter. Det är *Georg Arnestads* kritiska historiska betraktelse över den kulturpolitiska forskningens balansgång mellan fri, vetenskapligt grundad kritisk analys å ena sidan och en mer nyttoinriktad konsultverksamhet bedriven på uppdrag av till exempel politiska institutioner å den andra. Arnestads artikel anknyter till en internationell diskussion om "bullshit research" och inbjuder till vidare diskussion om vilka uppgifter den kulturpolitiskt relevanta forskningen ska fylla. *NKT* mottar med glädje vidare inlägg i denna synnerligen viktiga debatt!

Tyngdpunkten i numret är emellertid temasektionen om *europiska kulturhuvudstäder*. Denna företeelse är ett av de viktigaste inslagen i EU:s egentligen icke-existerande, men samtidigt både implicita och explicita kulturpolitik. Med början 1985 utser EU varje år så kallade Europeiska kulturhuvudstäder (fram till 1999 var beteckningen "kulturstäder") för att främja såväl rikedom och mångfalden som de gemensamma dragen i europeisk kultur och att förbättra den ömsesidiga förståelsen bland medborgarna i Europa. Erfarenheterna av att bli utnämnd till kulturhuvudstad är tämligen blandade; från det lyckade exemplet Glasgow, där förvandlingen från nedgången industristad till blomstrande kulturstad fick en skjuts av utnämningen, till det mindre lyckade exemplet Weimar, där utnämningen tycks ha gått ganska spårlöst förbi. Trots detta, och trots att det ekonomiska stödet från EU är blygsamt, är det många städer – inte minst bland de "nya" medlemsländerna – som satsar stora summor för att få denna utnämning.

Sektionen har satts samman av gästredaktören *Tuuli Lähdesmäki* från Jyväskylä universitet. Den består av fyra artiklar som ur olika infallsvinklar analyserar erfarenheterna från flera nordiska och baltiska länder. Förutom att själv bidra med en artikel har *Lähdesmäki* skrivit en informativ introduktion till temat och ämnesområdet och jag hänvisar till den för en första orientering. Jag vill

naturligtvis också passa på att tacka för det omfattande och utmärkta arbete hon gjort med att redigera sektionen!

Numret avslutas, också i vanlig ordning, av en recensionssektion. *Louise Ejgod Hansens* avhandling, framlagd i Århus, är en av tre böcker som ganskas. Ejgod Hansen är en ung forskare som tar nya grepp i den kulturpolitiskt relevanta forskningen och diskuterar det eventuella och intrikata sambandet mellan skiftande kulturpolitiska vindar på olika politiska nivåer och den konstnärliga kvaliteten. Övriga två anmälningar gäller helt olika ämnen. Ann-Sofie Köping Olsson har med glädje och entusiasm läst den norska antologin *Kulturelt entreprenørskap*, som redigerats av Per Mangset och Sigrid Røyseng. Vad den handlar om framgår tydligt av dess titel. Den tredje recensionen behandlar två böcker om den svenska så kallade proggrörelsen. På 1960- och 70-talen organiserade sig framför allt unga svenska politiskt medvetna och progressiva musikaktivister kring olika slags musikhus för att med dem som bas och musiken som medel sprida socialistiska idéer. De två böckerna om denna spännande svenska samtidshistoria har lästs av den f.d. musikhusaktivisten och lektorn i svenska vid Århus universitet, Ulf Lindberg.

* * *

I augusti stundar den sjätte internationella konferensen om kulturpolitiskt relevant forskning. Denna gång möts vi i Jyväskylä, Finland. Det preliminära programmet som är lätt att hitta på webbsidan ser späckat och lovande ut. Efter förra årets nordiska konferens (på samma plats) kunde vi i *NKT* konstatera att den nordiska forskningen föreföll både vital och växande. Jag utgår från att detsamma går att säga om den internationella. Tills det är dags att fara till Finland hoppas jag att innehållet i detta nummer av *NKT* kan utgöra en intresseväckande och aptitretande ”uppvärmning”!

Trevlig sommar önskar

Anders Frenander